

**การบริหารจัดการท้องถิ่นเพื่อการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน :
กรณีศึกษากลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม^{*}
สุนทรชัย ขอบยศ^{**}**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัวและบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว ในการส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น 2) ศึกษาปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ หรือ สอบถามความเห็นผู้เกี่ยวข้อง และการสนทนากลุ่มย่อย ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการจัดการโรงสีข้าวชุมชนนั้น มีสองส่วนคือ 1) การก่อรูปโดยชุมชน 2) การเข้ามามีบทบาทของ อปท. สำหรับการก่อรูปโดยชุมชน มีการดำเนินการคือ ประการแรก การขอสนับสนุนทุนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ประการที่สอง การระดมทุนผ่านหุ้นจากครัวเรือน ประการที่สาม มีคณะทำงานที่เข้มแข็ง ประการที่สี่ มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ประการที่ห้า มีการตรวจสอบถ่วงดุลในกิจการโรงสี ส่วนการเข้ามามีบทบาทของ อปท.นั้นจะเป็นการขยายขนาดโรงสีข้าวและการขยาย “โรงสีข้าวระดับชุมชน” สู่ “โรงสีข้าวระดับตำบล” และความต่อเนื่อง ในการสนับสนุนงบประมาณส่งเสริมกลุ่มโรงสีข้าวชุมชน ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินงานคือ ประการแรก การจัดการที่เกิดจากความพยายามแก้ไข ปัญหาโดยชุมชนและท้องถิ่นเป็นฐาน ประการที่สอง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินการ ประการที่สาม มีกฎกติกาของชุมชนเป็นแนวทางในการจัดการ ประการที่สี่ การดำเนินการโดยองค์คณะบุคคลที่ได้รับการยอมรับและปฏิบัติตามวาระ ประการที่ห้า มีการตรวจสอบถ่วงดุลการทำงานในโรงสีข้าวชุมชน ประการที่หก มีความโปร่งใสใน การดำเนินการ ประการที่เจ็ด การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มโรงสีข้าว ประการที่แปด ความซื่อสัตย์และคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิก

คำสำคัญ : การบริหารจัดการท้องถิ่น/ เศรษฐกิจท้องถิ่น/ โรงสีข้าวชุมชน

^{*} บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัยเรื่องการศึกษาการบริหารจัดการเศรษฐกิจท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน : กรณีศึกษากลุ่มโรงสีข้าวตำบลหนองบัว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้รับการสนับสนุนจากเงินทุนอุดหนุนและส่งเสริมโครงการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ ประจำปี 2559 ภายใต้ศูนย์ Asean and Local Politics Research Center วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

^{**} อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Local Governance for the Development of Community Economy: The Case
Study of the Group Operating Community Rice Mill in Nongbua Sub-district,
Kosumpisai District, Maha Sarakham Province

Sunthonchai Chopyot*

Abstract

This article aims to 1) study governance approaches of the group operating community rice mill and the role of Nongbua Sub-district Administrative Organization in supporting local economy; and 2) study success factors in operating the group. The qualitative methods were adopted by this study including the review of relevant documents, interviews and focus group. The study found that rice mill governance compounded with 2 components: 1) to be formed by the community, and 2) to be engaged by the local government. Regarding the formulation by the community, it firstly demanded for the subsidy from the related public sector. Secondly, the community mobilised the capital through the household investment as share holders. Thirdly, there were active committees. Fourthly, there was a systematic governance mechanism. Fifthly, there was a committee that was responsive in checking and balancing the rice mill operation. As regards the role of the local government, it scaled up the rice mill from 'rice mill of the community' into 'rice mill of the sub-district', and provided financial support continuously to the group. About success factors of the operation, it firstly was driven by the attempt to handle collective problems based upon local community itself. The second factor was the active participation of the local government in supporting the operation. The third factor was the existence of the community rules that guided the management. The fourth factor was the acceptance and regular adjustment of key persons for driving the rice mill. The fifth factor was the existence of check and balance system in community rice mill operation. The sixth factor was the transparency in its operation. The seventh factor was the participation of the members of the group operating the rice mill. The eighth factor was the trustworthiness and altruistic mind that concerned the common interests of all members.

Keywords: Local Governance/ Local Economy/ Community Rice Mill

* Lecturer in Public Administration, College of Politics and Governance, Mahasarakham University.

บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น (มาตรา 66 พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537) และมีอาจปฏิเสธได้ว่าบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย มีความสำคัญและใกล้ชิดกับการดำรงชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะบทบาทในการจัดบริการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในแทบทุกด้าน ตลอดจนทุกภาคส่วนในสังคม และจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ มากน้อยแตกต่างกันไป ทั้งในแง่ของนโยบายเพื่อจัดสรรงบประมาณสู่ท้องถิ่น และในแง่ของการปฏิบัติผ่านแนวทาง “การนำร่อง” หรือ “ต้นแบบ” ซึ่งที่ผ่านมาพบว่า เกิดความสำเร็จเฉพาะพื้นที่ที่มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานภายนอกที่รับผิดชอบโดยตรง แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวยังถือว่ามีความน้อยเมื่อเทียบกับท้องถิ่นทั้งหมด และแม้ว่าการใช้รูปแบบการนำร่องหรือต้นแบบจะเป็นแนวทางที่ดี แต่เมื่อขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ การจัดสรรกำลังคน และความไม่ต่อเนื่องของการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนท้องถิ่นบางแห่งก็มักขับเคลื่อนกิจกรรมในชุมชนได้อย่างลำบาก

การปรับแก้เงื่อนไขความเป็นชุมชนท้องถิ่นในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนภายในท้องถิ่น และกับภายนอก ศักยภาพและข้อจำกัดของท้องถิ่นในการจัดการกับปัญหาใหญ่น้อยที่เผชิญอยู่ของแต่ละพื้นที่ก็ย่อมแตกต่างกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นชุมชนท้องถิ่นของภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเมื่อพิจารณาชุมชนท้องถิ่นในเขตชนบทจะเห็นได้ว่า คนในท้องถิ่นจะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับอาชีพการทำนาเป็นหลัก สังเกตได้จากการที่แทบทุกครัวเรือนในชุมชนอีสานจะมีการแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งของบริเวณบ้านเรือน เพื่อสร้างยุ้งฉางหรือภาษาอีสานเรียกว่า “เล้าข้าว” ของครัวเรือนเพื่อเป็นที่จัดเก็บข้าวเปลือกอันเป็นผลผลิตจากการทำนาข้าวในแต่ละปีของเกษตรกร เมื่อต้องการนำข้าวที่เก็บไว้มาหุงรับประทานก็จะนำข้าวเปลือกดังกล่าวไปทำการสีเป็นข้าวสารที่โรงสีข้าว ซึ่งต่างจากระบบวิถีชีวิตของคนเมืองที่สามารถเลือกซื้อข้าวสารได้ตามห้างสรรพสินค้าหรือร้านสะดวกซื้อโดยทั่วไป

ด้วยเหตุนี้โรงสีข้าวจึงถือเป็นกลไกหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในระบบวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของคนในท้องถิ่นชนบทอีสานเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของการแปลงข้าวเปลือกเป็นข้าวสารเพื่อหุงหารับประทานดำรงชีวิตประจำวัน และในแง่ของการเป็นสถานที่ในการแปรรูปข้าวเพื่อนำไปจำหน่าย รวมถึงเป็นสถานที่ในการรับซื้อข้าวเปลือกจากประชาชนในท้องถิ่น กระนั้นก็ตามเมื่อประชาชนนำข้าวเปลือกมาทำการสีที่โรงสีข้าว มักประสบปัญหาจากการที่เจ้าของโรงสีข้าวโกงน้ำหนักข้าว กดราคาหรือขายข้าวได้ราคาต่ำ (รุ่งนภา นาคเพ็ง, 2548) ขณะที่โรงสีข้าวบางแห่งจะคิดค่าบริการสีข้าวหรือมีบางกรณีที่ไม่ต้องจ่ายค่าบริการก็จะถูกดักข้าวสาร (ถือว่าเป็นการหักข้าวเพื่อเป็นค่าบริการ) ส่วนหนึ่งของผู้ที่นำข้าวเปลือกมาขอใช้บริการ เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนจะพบว่า นอกจากเจ้าของโรงสีข้าวจะได้รับข้าวสารที่ทำการหักข้าวเพื่อเป็นค่าบริการไว้แล้ว ยังได้รับประโยชน์อย่างอื่นตามมาหลายประการ เช่น รำข้าว ปลายข้าว หรือจมูกข้าว (สำหรับเป็นอาหารสัตว์) และแกลบจากการสีข้าวเปลือกซึ่งสามารถนำไปจำหน่ายได้อีกต่อหนึ่ง โดยเฉพาะธุรกิจทำอิฐมอญซึ่งต้องใช้แกลบในการเผาอิฐ หรือการใช้แกลบการทำปุ๋ยเพื่อการเกษตรกรรม

เมื่อเป็นดังที่กล่าวมานำมาสู่การตั้งคำถามเกี่ยวกับการที่ต้องจ่ายค่าบริการหรือการถูกหักข้าวสารแก่เจ้าของโรงสีข้าวเอกชนที่ได้ประโยชน์จากร้าข้าว หรือปลายข้าวอยู่แล้ว ข้อคิดสำคัญหนึ่งคือเจ้าของโรงสีข้าวไม่ได้ทำนาแต่กลับมีข้าวสารขาย และมีฐานะที่มั่งคั่งมากกว่าชาวนาทั่วไปในพื้นที่ ข้อคิดเหล่านี้ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นในการจัดตั้งกลุ่มโรงสีข้าวของชุมชน หมู่ที่ 10 (บ้านหนองผือ) ตำบลหนองบัว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมุ่งหวังที่จะแก้ไขปัญหจากระบบดังกล่าว ในบทความนี้จึงต้องการนำเสนอ 1) แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัวและบทบาทขององค์กรบริหารส่วนตำบลหนองบัว ในการส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น กรณีกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว 2) ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

แนวคิดว่าการบริหารจัดการท้องถิ่น

การบริหารจัดการท้องถิ่นนี้มีความเห็นของนักวิชาการต่างประเทศ เช่น Anwar Shah and Sana Shah (2006, pp.1-2) ซึ่งได้อธิบายความหมายของคำว่า **การบริหารจัดการท้องถิ่น (Local Governance)** โดยพยายามชี้ให้เห็นความแตกต่างกับคำว่า Local Government ว่าเป็นเรื่องสถาบันการปกครองที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขตามกฎหมายของแต่ละประเทศ เช่น อาจเกิดขึ้นจากการสถาปนาโดยรัฐธรรมนูญระดับชาติ (National constitutions) (เช่น ประเทศบราซิล เดนมาร์ก ฝรั่งเศส อินเดีย อิตาลี ญี่ปุ่น สวีเดน) หรือเกิดจากรัฐธรรมนูญของมลรัฐ (State constitutions) (เช่น ประเทศออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา) หรือเกิดจากกฎหมายที่ตราโดยสถาบันนิติบัญญัติระดับสูงของรัฐบาลกลาง (เช่น ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศอังกฤษ และประเทศอื่นๆซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย) หรือเกิดจากสถาบันนิติบัญญัติระดับจังหวัดหรือระดับรัฐ (เช่น ประเทศแคนาดา ประเทศปากีสถาน) หรือเกิดจากคำบัญชาของฝ่ายบริหาร (เช่น ประเทศจีน) ซึ่งการปกครองท้องถิ่นจะเน้นไปที่มิติเชิงภูมิศาสตร์หรือเชิงพื้นที่ตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนดเพื่อจัดบริการสาธารณะแก่ประชาชนในขณะที่ *Local governance* นั้นนอกจากจะมีลักษณะที่เป็นทางการแล้วยังมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยบทบาทที่ไม่เป็นทางการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (*Role of informal norms*) เน้นเรื่องเครือข่ายในการบริหารงาน (*Networks*) ให้ความสำคัญกับองค์กรชุมชน (*Community organization*) และกลุ่มสมาคมต่างๆในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการและมีการติดต่อปะทะสังสรรค์กันระหว่างประชาชนกับประชาชน ประชาชนกับรัฐ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการส่งมอบบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่าคำว่า *Local governance* นั้นกินความกว้างขวางกว่าความเป็นทางการที่ก่อตั้งท้องถิ่นโดยบัญญัติไว้แต่เพียงในรูปของกฎหมาย หากแต่ *Local governance* จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นองค์กรที่มีชีวิตชีวามากขึ้น มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นมากขึ้น โดยการให้ความสำคัญกับกลุ่มองค์กรต่างๆที่มีในท้องถิ่นมากขึ้น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้เป็นเพียงองค์กรเดียวที่สามารถดำเนินการตามอำนาจหน้าที่และจะประสบความสำเร็จได้ หากแต่ต้องอาศัยค่านิยมร่วมกันในการสร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นองค์กรในการเสริมการเรียนรู้ในการปกครองตนเองของประชาชน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องยอมรับและผสมผสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับกลุ่มองค์กรต่างๆ อันเป็นปรัชญาพื้นฐานในการดำเนินการ

เพื่อสร้างพื้นที่ของประชาธิปไตยท้องถิ่นให้เกิดขึ้น ซึ่งคำว่า“ท้องถิ่น”นี้ คณะกรรมการปฏิรูป (2554, น. 96) ได้อธิบายชัดเจนว่ามีความหมายกว้างขวางซึ่งหมายความรวมถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และภาคประชาสังคม ทั้งนี้เนื่องจากที่ผ่านมานับจากมีการกระจายอำนาจตามที่บัญญัติอย่างชัดเจนใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน (รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550) นั้นการกระจายอำนาจค่อนข้างที่จะได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 โปรดสังเกตเจตนารมณ์ตามกฎหมายโดยเน้นที่คำว่า **กระจายอำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นก็ชัดเจนว่าอำนาจที่กระจายไปอยู่กับตัวองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นและข้าราชการท้องถิ่น มากกว่าที่อำนาจดังกล่าวนี้จะทะลุทะลวงถึงมือประชาชนอย่างแท้จริง (เช่น การศึกษาเชิงประจักษ์ของวิระศักดิ์ เครือเทพ (2553) ที่สะท้อนให้เห็นว่าแท้จริงแล้วอำนาจของประชาชนในการเข้าถึงงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเฉลี่ยเพียงร้อยละ 19 ของงบประมาณทั้งหมดใน อปท.) การที่รัฐกระจายอำนาจจากส่วนกลางกลับมากระจุกที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเช่นนี้ย่อมไม่ใช่วิถีที่จะนำพาท้องถิ่นไปสู่เป้าหมายที่ให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้อย่างแน่นอน

ดังนั้นจึงมีความพยายามของคณะกรรมการปฏิรูป (คปร.) ที่ต้องการเน้นความสำคัญคำว่า “ท้องถิ่น” ซึ่งไม่ได้มีเฉพาะตัวองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่เพียงองค์กรเดียวที่เข้าถึงแหล่งที่อำนาจที่กระจายมาจากส่วนกลาง หากแต่ต้องอาศัยอำนาจของกลุ่มภาคประชาสังคม องค์กรชุมชนและภาคประชาชน ที่ต้องเข้ามาเป็นตัวแสดงในพื้นที่เชิงอำนาจในท้องถิ่น อันเป็นการพิสูจน์ว่าอำนาจที่กระจายไปนั้นได้ถึงมือประชาชนโดยผ่านกลไกกลุ่มหรือองค์กรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในท้องถิ่นนั้น ทั้งนี้หากพิจารณาการทำงานร่วมกันในการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในงานศึกษาของฉกาจ ลอยทอง (2552) เรื่อง เครือข่ายกับศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลในประเทศไทย พบว่ามีการอธิบายรูปแบบการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับภาคส่วนต่างๆประกอบด้วย 8 หน่วยงานคือ 1) องค์กรวิชาชีพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) แกนนำชุมชน หรือความสัมพันธ์ระหว่าง อปท. กับประชาชนหรือแกนนำชุมชน 3) องค์กรชุมชน 4) องค์กรพัฒนาเอกชน 5) ภาคเอกชน 6) นักการเมืองและพรรคการเมืองระดับชาติ 7) ส่วนราชการ 8) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง ที่จะได้นำเสนอต่อไปนี้เป็นลักษณะความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับภาคประชาชนในการร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว ทั้งนี้รายละเอียดจะได้กล่าวต่อไป

แนวคิดด้วยโรงสีข้าวชุมชน

โรงสีข้าวชุมชนเป็นรูปแบบของธุรกิจชุมชนหนึ่งที่ชุมชนร่วมกันประกอบกิจการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวที่ผลิตได้ในชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้การค้าขาย สร้างรายได้และลดรายจ่ายของคนในชุมชน (สมพร นนทภา และคณะ, 2556, น.21) อันเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน ดังที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2554, น.57-61) ได้อธิบายถึงวิธีการและกลไกในแนวทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม หรือเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งสามารถสรุปได้ 4 ประการ ดังนี้

ประการแรก การมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันชุมชนเป็นหัวใจและวิธีการ โดยทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีจุดหมายการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองก่อน จากนั้นค่อยขยายเป็นขั้นตอนต่อไป โดยอาศัยทรัพยากรที่อยู่ใกล้ตัว และเน้นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน

ประการที่สอง การสร้างเครือข่ายของสถาบันชุมชนในระดับท้องถิ่น กล่าวคือ ชุมชนควรรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเศรษฐกิจในแนวราบ ณ ระดับตำบลหรือลุ่มน้ำ หรือเขตวัฒนธรรม/ภูมิศาสตร์ เพื่อแทนที่ระบบทุนนิยม เครือข่ายชุมชนควรรวมตัวจัดตั้งสหกรณ์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่แทนนายทุน โดยมีเป้าหมายเพื่อความพอเพียงและความรุ่งเรืองของท้องถิ่น

ประการที่สาม การสร้างเครือข่ายของสถาบันชุมชนในระดับชาติ กล่าวคือ เครือข่ายชุมชนต้องรวมกันในระดับชาติด้วย เพราะกิจกรรมสาธารณะหลายประการ มีมิติระดับชาติด้วย เช่น เรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยี เรื่องธนาคารชุมชน เรื่องอุตสาหกรรมบางชนิด เรื่องการค้าระหว่างประเทศ ฯลฯ ซึ่งเป็นความเกี่ยวข้องระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับเศรษฐกิจชาติ

ประการที่สี่ การพัฒนาเศรษฐกิจวัฒนธรรมหรือเศรษฐกิจชุมชนในระดับชาติ กล่าวคือ การประกอบสร้างในลักษณะใหม่ ที่ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวเชื่อมประสานระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจทุนนิยมไว้ด้วยกัน

ทั้งนี้การมีโรงสีข้าวชุมชนเป็นการจัดการของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนเอง ในการคิดหาวิธีการในการจัดการชุมชน เพื่อรักษาสมดุลของการผลิตและการบริโภคของคนในชุมชน โดยสมาชิกได้ประโยชน์ร่วมกันในการบริหารจัดการ ไม่พึ่งพาระบบโรงสีเอกชน รวมถึงได้ดอกผลกำไรจากเงินปันผลซึ่งต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับระบบของเอกชน ทั้งนี้ นันทิยา หุตานวัตร (2541 อ้างถึงในสมพร-นันทภา และคณะ, 2556) ได้ให้แนวคิดในการดำเนินการโรงสีข้าวชุมชน 6 ประการ ดังนี้

ประการแรก กิจการโรงสีต้องอยู่รอดด้วยตัวเองหรือการดำเนินการต้องไม่ขาดทุนเพราะหากขาดทุนเรื่องอื่นๆจะล้มเหลวไปด้วย ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องจึงต้องมีการปรับความคิดและปรับตัวของเรื่อง คือ เรื่องแรก การปรับความคิดจากคิดแบบชาวไร่ชาวนาซึ่งเน้นการผลิตหรือนักพัฒนาเอกชนที่เน้นในแง่ การพัฒนาสังคมมาสู่เชิงธุรกิจ และเรื่องที่สองคือ การปรับตัวโดยทุ่มเททั้งแรงกาย แรงสมอง แรงใจ และแรงทรัพย์ต้องกระทำอย่างจริงจัง

ประการที่สอง ไม่ทำเพื่อความร่ำรวยขององค์กร แต่คำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกเป็นหลัก และกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชน ซึ่งประโยชน์ของสมาชิกจะอยู่ในสองรูปแบบคือ ประโยชน์จากการขายข้าวเปลือกในราคาที่สูงกว่าท้องตลาดและการซื้อขายอย่างเป็นธรรมไม่ถูกโกงน้ำหนักข้าวเปลือก และประโยชน์จากการลงทุนของสมาชิก แบ่งเป็น 1) ปันผลตามหุ้น สมาชิกสามารถซื้อหุ้นตามกำลังทรัพย์ของตนซึ่งผลประโยชน์นี้ได้แก่ผู้มีเงินซื้อหุ้น 2) ปันผลเฉลี่ยคืนตามจำนวนน้ำหนักข้าวเปลือกที่สมาชิกรับมาขาย 3) ปันผลในรูปสาธารณประโยชน์และสวัสดิการชุมชนนำผลกำไรมาทำกิจกรรมที่คนส่วนใหญ่ได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม

ประการที่สาม การทำโรงสีต้องตั้งอยู่บนความศรัทธาและเชื่อมั่นของสมาชิกและบุคคลที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการทำโรงสีข้าวอยู่ในรูปของกลุ่ม สมาชิกจะเป็นผู้ลงทุนร่วมกัน การปันผลกำไรให้แก่สมาชิกเป็นวิธีการหนึ่งที่สร้างความเชื่อมั่นว่ากรรมการสามารถบริหารจัดการโรงสีได้

ประการที่สี่ การทำกิจกรรมใดๆของโรงสีจะต้องทำให้เกิดการสร้างงานและจ้างงานของสมาชิกและชุมชนให้มากที่สุด แต่ในขอบเขตของการไม่เกิดผลเสียต่อกิจการ เช่น การขายรำให้แก่

สมาชิกในราคาต่ำกว่าท้องตลาดเพื่อสนับสนุนให้สมาชิกหารายได้จากการเลี้ยงสุกรหรือใช้แรงงานคนในการขนหรือแบกข้าวโดยไม่ต้องใช้เครื่องจักรซึ่งทำให้เกิดการจ้างงานขึ้นในชุมชน

ประการที่ห้า การทำโรงสีข้าวชุมชนทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แก่สมาชิกและชุมชนในอดีตรองการขยายข้าวเปลือกให้แก่พ่อค้าโดยไม่มีความรู้เกี่ยวกับการค้า เช่น การชั่งน้ำหนัก ราคาข้าวเปลือก คุณภาพของข้าวเปลือก เป็นต้น เกษตรจึงมีความรู้ความชำนาญในเรื่องการเพาะปลูกและเรื่องการเลี้ยงสัตว์โดยเกษตรกรคิดว่าคนเป็นผู้ผลิตมาแต่โบราณ การค้าขายเป็นเรื่องที่ตนไม่ถนัด เกษตรกรจึงอยู่ในฐานะเสียเปรียบมาโดยตลอด แต่ปัจจุบันเกษตรกรต้องเรียนรู้เกี่ยวกับระบบการแปรรูปและการค้าข้าวมากขึ้น สมาชิกจึงต้องได้รับการถ่ายทอดความรู้และทักษะการจัดการเกี่ยวกับโรงสีอย่างครบวงจร

ประการที่หก การดำเนินกิจการโรงสีต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการผลิตข้าวแบบเกษตรยั่งยืนโดยการไม่ใช้สารพิษและสารเคมีในการปลูกข้าว ซึ่งจะส่งผลดีแก่ตัวเกษตรกรและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน

จากการที่กล่าวมาทั้งหมด จะพบว่าวิธีบริหารจัดการและการดำเนินงานของกลุ่มโรงสีข้าวให้ประสบผลสำเร็จ อันจะส่งผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น มีดังต่อไปนี้

1) การสร้างผลกำไร โดยกลุ่มจะต้องดำเนินการสร้างผลกำไรจากการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2) การมีส่วนร่วม โดยกลุ่มจะต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารงาน การดำเนินงานหรือการถือหุ้น เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของโรงสีข้าวชุมชนร่วมกันของสมาชิก

3) ความเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อผู้นำกลุ่มและคณะกรรมการของกลุ่ม ในการบริหารจัดการโรงสีข้าวชุมชนให้เกิดผลกำไรและผลประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม

4) การกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน และไม่เอารัดเอาเปรียบสมาชิกกลุ่ม

5) ระเบียบและข้อบังคับต้องมีความเหมาะสม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกกลุ่ม

6) กลุ่มต้องดำเนินการตลาด เพื่อสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง อาทิ การออกแบบตราและผลิตภัณฑ์ในการจัดจำหน่าย การกำหนดมาตรฐานราคา การกระจายสินค้าและการส่งเสริมการขาย เป็นต้น

7) การปฏิสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายภายนอก เพื่อสนับสนุนในการทำกิจกรรมระหว่างกัน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง รวดเร็ว และทันเหตุการณ์มากขึ้น

8) การพัฒนาและเพิ่มทักษะที่จำเป็นด้านการจัดการโรงสีข้าวชุมชนแก่ผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการของกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์บริหารจัดการโรงสีข้าวชุมชนอื่น ๆ

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ทำให้ทราบถึงวิธีบริหารจัดการและการดำเนินงานของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น แต่ยังมีได้มีการทราบถึงเงื่อนไขและปัจจัยสำคัญที่สะท้อนถึงความสำเร็จของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ จึงต้องทำการศึกษาถึงความสำเร็จของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนภายใต้เงื่อนไขต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น วิธีบริหารจัดการกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนที่

สอดคล้องกับเงื่อนไขและปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ รวมถึงผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกกลุ่มโรงสีข้าวชุมชน

การบริหารจัดการท้องถิ่น : กรณีกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว

สำหรับแนวทางการดำเนินการของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว สามารถแบ่งการบริหารจัดการกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนได้เป็นสามช่วงด้วยกัน กล่าวคือ การก่อรูปโดยชุมชน การเข้ามามีบทบาทในการจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการขยาย “โรงสีข้าวระดับชุมชน” สู่ “โรงสีข้าวระดับตำบล” โดยแต่ละช่วงจะอธิบายดังนี้

ช่วงแรก คือ การก่อรูปโดยชุมชน ซึ่งเริ่มขึ้นราวพ.ศ. 2542 โดยเริ่มจากคำถามสำคัญที่ว่า “เจ้าของกิจการโรงสีไม่ได้ทำนาแต่ทำไมจึงมีข้าวขาย” ด้วยชุมชนชนบทมีการจัดการข้าวอย่างเป็นระบบตั้งแต่หว่านกล้าจนถึงเก็บเกี่ยวผลผลิต รวมถึงการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ซึ่งในอดีตใช้วิธีการตำข้าวเปลือกแต่ปัจจุบันต้องใช้เครื่องจักรคือเครื่องสีข้าว แต่โดยทั่วไปโรงสีข้าวครัวเรือนจะมีเฉพาะครัวเรือนที่มีขีดความสามารถในการซื้อเครื่องจักรขนาดใหญ่ โดยจะประกอบธุรกิจขนาดเล็กในชุมชน และประชาชนทั่วไปจะนำข้าวเปลือกไปสีเป็นข้าวสาร และเจ้าของโรงสีจะได้รับผลตอบแทนคือรำข้าว ปลายข้าว แกลบ และยังมี การตกข้าวสารเก็บไว้เป็นค่าสีข้าวอีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีแนวคิดในการตั้งกิจการโรงสีข้าวขึ้นเพื่อเป็นของชุมชนจึงเกิดขึ้น ภายใต้ความต้องการอยากเห็นชาวบ้านมีการจัดการระบบสีข้าวด้วยตัวชุมชนเอง และประโยชน์เกื้อกูลอื่นที่เกิดจากการสีข้าวก็จะ เป็นของชาวบ้านทุกคน ที่ประสงค์จะใช้บริการกับกลุ่มโรงสีข้าวชุมชน เดิมทีเป็นการรวมกลุ่มเพื่อนำข้าวไปขาย รวมถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เป็นผลผลิตมาจากกระบวนการสีข้าว เช่น รำ ปลายข้าว ทำให้มีเงินหมุนเวียนในกลุ่ม และมีเงินปันผลหุ้นในกลุ่มโดยมีการกำหนดให้หนึ่งครัวเรือนมีสิทธิได้เพียงหนึ่งหุ้น การดำเนินการในระยะนี้มีลักษณะสำคัญดังนี้

ประการแรก กลุ่มชาวบ้านหนองผือ มีการขอสนับสนุนทุนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับคำแนะนำจากเกษตรอำเภอโกสุมพิสัย ให้ไปติดต่อขอกู้ยืมเงินจากสำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม จำนวนเงิน 200,000 บาท เพื่อมาตั้งโรงสีข้าวชุมชนขนาดสองลูกหิน (ขีดความสามารถในการผลิตข้าวสารประมาณ 2 ตันต่อวัน)

ประการที่สอง มีการระดมทุนผ่านหุ้นจากครัวเรือน โดยในระยะแรกมีการเก็บเงินหุ้นครัวเรือนละ 100 บาท ได้จำนวน 120 กว่าหุ้น ได้เงินกว่า 12,000 บาท เงินจำนวนนี้ได้นำมาซื้อปูนสังกะสี เพื่อก่อสร้างอาคาร เพื่อเก็บรักษาเครื่องจักรสีข้าว ทั้งนี้มีการลงขันโดยการร่วมบริจาควัสดุอุปกรณ์ของสมาชิกในกลุ่มรุ่มบุกเบิกเพื่อลงหลักปักฐานโรงสีข้าวชุมชน เช่น สังกะสี ไม้ เป็นต้น

ประการที่สาม มีคณะทำงานที่เข้มแข็ง การดำเนินการในช่วงบุกเบิก (2542) ผู้มีบทบาทสำคัญ คืออดีตผู้ใหญ่บ้านหนองผือ และต่อมาเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองผือ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิในสภาตำบลหนองบัว ซึ่งปัจจุบัน (2559) ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว รวมถึงอดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน กล่าวได้ว่า คณะทำงานรุ่มบุกเบิกในเวลาต่อมาล้วนมีบทบาทสำคัญทั้งในเวทีการเมืองระดับท้องถิ่น และผู้ปกครองท้องถิ่น

ประการที่สี่ มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ มีปัจจัยนำเข้า (input) คือข้าวเปลือกที่ชาวบ้านมาส่งโรงสีชุมชนเอง (ไม่มีบริการรับข้าวเปลือกที่บ้าน) รวมถึงความต้องการใน

การได้ข้าวอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย โดยประชาชนที่ต้องการสีข้าวต้องเป็นผู้นำข้าวเปลือกมาส่งโรงสีชุมชนเอง ซึ่งในการบริหารจัดการเรื่องการขนส่งข้าวประชาชนมาส่งและมารับเอง โดยจะข้าวได้เต็มจำนวน ไม่มีการหักข้าวสารออกดังเช่นโรงสีเอกชน ส่วนกระบวนการ (process) ก็จะมีคณะกรรมการสีข้าวสองคน ทำหน้าที่รับ-ส่งข้าว ชั่งน้ำหนักข้าว มีพนักงานสีข้าวประจำโรงสีที่ทำหน้าที่ในการสีข้าวเป็นหลัก มีระบบตรวจสอบโดยมีคณะกรรมการตรวจสอบประจำวันจำนวน 1 คน ซึ่งเป็นกรรมการบริหาร ส่วนปัจจัยส่งออก (output) ก็มีการจัดการขายข้าวปลาย รำข้าว การขายแกลบ และมีการส่งข้าวสารที่ผ่านกระบวนการสีแล้ว แก่ประชาชนผู้มาสีข้าวอย่างถูกต้องตามสัดส่วนความเหมาะสมกับปริมาณข้าวที่ควรจะได้รับ โดยไม่มีการหักข้าวสารของผู้ที่นำข้าวมาสีไว้แต่ประการใด และไม่มีปัญหาข้าวสารหายหรือสลับเจ้าของเพราะมีการเรียงลำดับลง มีการบันทึกชื่อในกระสอบ ที่สำคัญคือผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในโรงสีล้วนเป็นคนในพื้นที่ซึ่งรู้จักกันเป็นอย่างดี

ช่วงที่สอง การเข้ามามีบทบาทในการจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวเข้ามามีส่วนสำคัญในการทำโรงสีข้าวให้ใหญ่ขึ้นในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2549 โดยให้การสนับสนุนงบประมาณ เพื่อเพิ่มขนาดลูกหินโรงสีจากขนาดสองลูกหินเป็นขนาดสามลูกหิน ทำให้โรงสีข้าวมีขีดความสามารถในการสีข้าวสารได้ประมาณ 4 ตันต่อวัน (โรงสีข้าวรุ่น 3 ลูกหินคัดข้าว มีขีดความสามารถหรือกำลังในการผลิต 4-5 ตัน ต่อ 12 ชั่วโมง ซึ่งมีระบบแยก รำแก่ รำอ่อน ปลายข้าว และแกลบ อย่างเป็นระบบ) ซึ่งเดิมสามารถผลิตข้าวสารได้เต็มที่เพียงประมาณ 2 ตันต่อวัน การดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อชาวบ้านหลายประการ กล่าวคือ ก่อให้เกิดขีดความสามารถในการผลิตข้าวสารเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากมีการเพิ่มขนาดลูกหินในโรงสีข้าว และก่อให้เกิดความสามารถในการรองรับปริมาณข้าว จากนอกเขตพื้นที่ตำบลหนองบัวได้ในปริมาณมากและเกิดประโยชน์ต่อสมาชิกโดยรวม เพราะได้รำข้าวและข้าวปลายขายในปริมาณที่มากขึ้น และนำมาซึ่งเงินปันผลค่าหุ้นเพิ่มขึ้น (เป็นเงินปันผลค่าหุ้นในอัตราร้อยละ 10 และเงินเฉลี่ยคืนผู้มาสีข้าวในอัตราร้อยละ 40 จัดสรรจากกำไรสุทธิรายปี) เป็นฐานที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มโรงสีข้าวนำมาซึ่งฐานการพัฒนาในระดับชุมชนและระดับตำบลได้อย่างน่าสนใจ เกิดความต่อเนื่องของนโยบายในการสนับสนุนกลุ่มอาชีพขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว โดยได้รับสนับสนุนงบประมาณปีละ 10,000 บาท ต่อปีงบประมาณ

ช่วงที่สาม การขยาย “โรงสีข้าวระดับชุมชน”สู่“โรงสีข้าวระดับตำบล” อันเป็นการขยายสมาชิกกลุ่มโรงสีข้าวให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งตำบลหนองบัว จากการดำเนินการของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนบ้านหนองผือ สู่การขยายพื้นที่สู่ระดับตำบลอันเนื่องมาจากการดำเนินการของกลุ่มโรงสีข้าวได้รับการยอมรับและมีผลงานที่เห็นเป็นรูปธรรม และมีการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล จึงทำให้มีการขยายกลุ่มให้ใหญ่ขึ้นโดยเกิดจากการประชุมประชาคมตำบลและนำมาสู่การดำเนินการเป็นโรงสีข้าวในระดับตำบล และที่สำคัญมีการจัดการอย่างเป็นระบบ โดยเป็นมากกว่าโรงสีข้าวชุมชน กล่าวได้ว่ากลุ่มนี้เป็นสถาบันการเงินของชาวบ้านโดยปริยาย ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มโรงสีข้าวชุมชน นอกจากจะออมเงินในรูปแบบของการถือหุ้นแล้ว ยังสามารถกู้ยืมเงินต่อคณะกรรมการกลุ่มเพื่อนำไปใช้จ่ายในกิจกรรมดังต่อไปนี้ 1) การพัฒนาอาชีพ 2) การสร้างงาน 3) การสร้างและ/หรือเพิ่มรายได้ 4) การลดรายจ่าย 5) การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน

สำหรับบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวในการส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น กรณีกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัวนั้น มีการดำเนินการดังนี้

ประการแรก การเข้ามาสนับสนุนงบประมาณต่อกลุ่มโรงสีข้าวชุมชน กล่าวได้ว่าในระยะแรกการดำเนินการส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น กรณีกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว ไม่ได้เกิดหรือริเริ่มโดยองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรง หากแต่เกิดจากผู้นำท้องถิ่นคือผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองผือ หมู่ 10 (นายรังสรรค์ เดชพลมาตร) ซึ่งต่อมาดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว (ช่วงราวปีพ.ศ. 2553-2556) โดยในช่วงปี พ.ศ. 2549 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว ได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงโรงสีข้าวให้มีขนาดใหญ่ขึ้นจากโรงสีข้าวขนาดเล็กหินสองลูก เป็นขนาดลูกหินสามลูก ทำให้มีขีดความสามารถในการสีข้าวสารได้ประมาณ 4-5 ตันต่อวัน ซึ่งเดิมสามารถผลิตข้าวสาร ได้เต็มที่ประมาณ 2 ตันต่อวัน

ประการที่สอง ความต่อเนื่องในการสนับสนุนงบประมาณส่งเสริมกลุ่มโรงสีข้าวชุมชน โดยการบรรจุงบประมาณสนับสนุนกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนในแต่ละปีงบประมาณ (ปีงบประมาณละ 10,000 บาท) ก็เป็นความต่อเนื่องทางนโยบายที่ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนากลุ่มโรงสีข้าวชุมชนให้สามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง แม้กลุ่มจะเริ่มมีความเข้มแข็งแต่ก็มีความจำเป็นเนื่องจากสามารถนำงบประมาณสนับสนุนโครงการไปสู่การเป็นค่าบำรุงรักษาเครื่องจักร รวมถึงอุปกรณ์อื่นๆเพิ่มเติมซึ่งไม่ได้เป็นประโยชน์เฉพาะกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มยังขยายประโยชน์ไปยังประชาชนผู้มาใช้บริการกลุ่มโรงสีข้าวโดยรวมอีกด้วย ทั้งนี้แม้การเมืองท้องถิ่นจะเปลี่ยนไปเช่นใด กลุ่มนี้ยังได้รับการสนับสนุนเช่นเดิมเพราะสมาชิกเป็นคนในพื้นที่ และกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนได้สร้างประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่โดยรวม

ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว

หากพิจารณาปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว มาจากปัจจัยต่างๆดังต่อไปนี้

ประการแรก การจัดการที่เกิดจากความพยายามแก้ไขปัญหาโดยชุมชนและท้องถิ่นเป็นฐาน คือ ประชาชนสีข้าวในโรงสีเอกชนแต่ถูกตักข้าวสารไว้ในปริมาณที่ค่อนข้างมาก และสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ยังตกแก่ผู้ประกอบการ ไม่ว่าจะเป็น รำ ข้าวปลาย แกลบ และคำถามสำคัญคือผู้ที่มีโรงสีข้าวทำไมถึงมีข้าวขาย ทั้งที่ไม่ได้ทำนา จากฐานของปัญหาที่พบร่วมกันของชุมชน ผู้นำชุมชนในขณะนั้นร่วมกับชุมชนแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยการหาโอกาสในการสร้างระบบการผลิตที่เป็นของส่วนร่วมและได้ประโยชน์ร่วมกันจนเกิดโรงสีข้าวชุมชนขึ้น และมีความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านจึงทำให้กิจการโรงสีชุมชนสำเร็จมาจนถึงวันนี้

ประการที่สอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินการ อันเป็นการบริหารจัดการท้องถิ่น โดยเฉพาะการสนับสนุนงบประมาณเพื่อปรับขนาดลูกหินในโรงสี ประเด็นนี้กล่าวได้ว่า อบต.หนองบัวเป็นผู้ให้การสนับสนุนสำคัญในการก่อสร้างโรงสีใหม่และการปรับขนาดลูกหินทำให้ประสิทธิภาพในการสีข้าวของโรงสีข้าวเพิ่มขึ้น และสามารถรองรับและขยายการผลิตให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งตำบลได้ รวมถึงพื้นที่อื่นๆในบริเวณใกล้เคียงก็สามารถนำมาสีข้าวได้แต่จะไม่ได้เงินปันผลจากการดำเนินการเช่นนี้กล่าวได้ว่า เป็นการร่วมกันหนุนเสริมในการจัดบริการสาธารณะ

แก่ชุมชน โดยมีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อน อบต.เป็นผู้ให้การสนับสนุนและยังอุดหนุนงบประมาณแก่กลุ่มโรงสีข้าวปีละ 10,000 บาท อีกด้วย

ประการที่สาม มีกฎกติกาของชุมชนเป็นแนวทางในการจัดการ การดำเนินการโดยชุมชนมีการสร้างกติการ่วมกันในการจัดการกลุ่มโรงสีข้าว นั่นคือ ระเบียบกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว โดยมีกรรมการบริหารงานกว่า 21 คนมีวาระในการดำรงตำแหน่งสองปี มีการปันผลหุ้นและเฉลี่ยคืนผู้มาสีข้าว มีการปันผลหุ้นกรณีไม่นำข้าวมาสี มีการกำหนดวันชัดเจนในแต่ละปีเพื่อปันผลหุ้นคือทุกวันที่ 11 เมษายน ของทุกปี ณ ลานหน้ากลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว

ประการที่สี่ การดำเนินการโดยองค์คณะบุคคลที่ได้รับการยอมรับและปรับตามวาระ กล่าวคือ มีคณะทำงานประมาณ 21 คน และมีการกำหนดวาระชัดเจนในการดำเนินการ คือ ดำรงตำแหน่งคราวละสองปีและเป็นเกินสองวาระติดต่อกันไม่ได้ มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจนในแต่ละฝ่าย ซึ่งคณะทำงานมาจากผู้นำท้องที่และประชาชนที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิก มีการดำเนินการตามระเบียบและเคารพในมติของสมาชิกผู้ถือหุ้น ทั้งนี้ในทางปฏิบัติมีการเปลี่ยนแปลงเพียงบางตำแหน่ง แต่ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการทั้งชุด ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับของชุมชนเพราะมีการปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส และเป็นความไว้วางใจต่อคณะกรรมการ

ประการที่ห้า มีการตรวจสอบถ่วงดุลการทำงานในโรงสีข้าวชุมชน กล่าวคือ ในการทำงานแต่ละวันจะมีกรรมการทำงานในพื้นที่โรงสีข้าวจำนวนสี่คน โดยแบ่งเป็น กรรมการบริหารตรวจสอบประจำวันจำนวน 1 คน กรรมการรายวันทำหน้าที่ในการรับข้าวเปลือกและลงรายการน้ำหนักข้าว จำนวน 2 คน และพนักงานสีข้าวอีกจำนวน 1 คน การแบ่งบุคลากรเช่นนี้ก่อให้เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน นั่นคือ กรรมการรายวันจะรับข้าวและขายรำ ข้าวปลายและส่งเงินให้กรรมการตรวจสอบในแต่ละวัน หลังจากนั้นจะมีการรวมเงินประจำเดือน ในทุกๆวันที่ 1 ของเดือน โดยเป็นการประชุมกรรมการบริหารของโรงสีข้าวตนเอง รายได้ที่เกิดขึ้นจะนำมาจ่ายค่าไฟฟ้า ค่าบำรุงรักษาเครื่องจักร และค่าแรงเฉพาะพนักงานสีข้าว จำนวน 7,000 บาท ส่วนที่เหลือจะนำฝากในนามบัญชีของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนเพื่อนำมาสู่การปันผลหุ้นในรอบปีถัดไป รวมถึงการปล่อยกู้แก่สมาชิกอีกด้วย โดยมีคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในการให้กู้ยืมเงิน

ประการที่หก มีความโปร่งใสในการดำเนินการ กล่าวคือ ในการดำเนินการของกิจการโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัวจะมีการรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นลายลักษณ์อักษรและวาจา ประจำทุกปีในช่วงวันที่ 11 เมษายนของทุกปี และด้วยความมีกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลดังกล่าวแล้วในประการที่ห้า ทำให้มีความชัดเจนในการทำงานและก่อให้เกิดโปร่งใสไปโดยปริยาย โดยเฉพาะการรายงานการเงิน การตรวจสอบการเงินโดยคณะกรรมการ และการร่วมกันตรวจสอบโดยสมาชิกในกลุ่มโรงสีข้าวชุมชน

ประการที่เจ็ด การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มโรงสีข้าว กลไกการทำงานของโรงสีข้าวปฏิเสธไม่ได้ถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มโรงสีข้าวชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในการเลือกกรรมการบริหารกลุ่มโรงสีข้าว ทั้งนี้ในปัจจุบันแม้จะมีการขยายจากโรงสีข้าวชุมชนเป็นระดับตำบล หากแต่กรรมการบริหารชุดปัจจุบันทั้งหมดเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของหมู่บ้านหนองผือ และได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกทั้งหมด ทั้งนี้สมาชิกหมู่บ้านอื่นๆก็เห็นด้วยต่อแนวทางการบริหารและให้โอกาสในการทำงานแก่สมาชิกที่มาจากหมู่บ้านหนองผือ ในฐานะเป็นผู้จุดประกายและสร้างโรงสีข้าวชุมชนขึ้นมา

ประการที่แปด ความซื่อสัตย์และคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิก กรณีนี้มีความสำคัญอย่างมากต่อความยั่งยืนของกลุ่มโรงสีข้าว เพราะหากไม่มีความซื่อสัตย์ปัญหาที่ตามมาคือความไม่ไว้วางใจ และไม่มีการเข้าร่วมกลุ่มทำให้เกิดการสลายตัวของกลุ่มนั่นเอง กรณีหนึ่งที่สะท้อนความซื่อสัตย์คือ กรณีผู้ถือหุ้นของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนเสียชีวิตแล้ว ยังมีการเก็บเงินปันผลหุ้นไว้ให้ลูกหลานที่ไปทำงานในต่างจังหวัด และยังมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่เคยมาทำงานในพื้นที่และซื้อหุ้นไว้กับโรงสีข้าวชุมชน และต่อมามีการย้ายพื้นที่ปฏิบัติราชการยังมีการเก็บเงินปันผลให้กับเจ้าหน้าที่ท่านดังกล่าว การกระทำเช่นนี้สะท้อนถึงความเอาใจจริงเอาใจของคณะกรรมการที่คอยติดตามสอดส่องและเอาใจใส่ต่อประโยชน์ของมวลสมาชิก และแสดงถึงความซื่อสัตย์ในการดำเนินการ รวมถึงการแสดงรายการรายรับรายจ่ายในรอบปีอย่างตรงไปตรงมาอีกด้วย

บทส่งท้าย

ท่ามกลางสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้กระทบต่อราคาพืชผลทางการเกษตร โดยเฉพาะชาวนาที่ปลูกข้าว ในปลายปีพ.ศ. 2559 ราคาตกต่ำอย่างมาก กล่าวคือ ชาวนาที่ขายข้าวได้ราคาต่ำสุดในรอบ 10 ปี (Nation TV, 2559) ชาวนี้นะเห็นชวัญแก่ชาวนาอย่างมากเพราะต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูงในขณะที่ผลผลิตต่อไร่ไม่สูงนัก และยังมีประสบปัญหาาราคาข้าวที่ต่ำลง ชาวนาที่ทำนาในปริมาณมากจะได้รับผลกระทบอย่างมากแต่กรณีชาวนาที่เพาะปลูกเพื่อยังชีพ เหลือกินค่อยขายจะไม่ได้รับผลกระทบมากนัก โดยเฉพาะตามชนบทที่มีพื้นที่เพาะปลูกไม่มากนัก ดังนั้นผลผลิตจึงถูกจัดการของเจ้าของข้าวแต่ละรายเอง ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยเฉพาะกรรมวิธีในการสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ที่ทำให้ได้ข้าวสารอันนำไปสู่หารับประทานได้นั้น การบริหารจัดการโรงสีข้าวชุมชนจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชนบทอย่างมาก เพราะมีวิธีการผลิตของชุมชนของตนและดำรงรักษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับข้าวไว้ในพื้นที่

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่แล้วประกอบอาชีพเกษตรกรรม มากถึงร้อยละ 27.10 รองลงมาคือภาคอุตสาหกรรม ร้อยละ 17.2 (สัดส่วนโครงสร้างการผลิต ปี 2556 – สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556, น.17) ทั้งนี้พืชเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัดมหาสารคามคือข้าว ซึ่งมีพื้นที่ปลูกทั้งหมด 2,208,428 ไร่ สำหรับชาวนาปีรอบการผลิตปี 2556-2557 มีผลผลิต 444 กิโลกรัมต่อไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม, 2557) ทั้งนี้เกษตรกรรายย่อยอาจมีผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่าที่คาดการณ์เพราะมีปัจจัยหลายประการ เช่น โรคระบาด แมลงกินพืช ภัยแล้ง หรือน้ำท่วม ที่กระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร สภาพการณ์จะผันแปรไปเช่นไรชาวนาไทยต้องสู้กับสิ่งต่างๆที่จะเกิดขึ้น แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชนบทคือการผลิตเพื่อการยังชีพในครัวเรือน โดยเฉพาะในชุมชนอีสานเกือบทุกหลังคาเรือนจะมีพื้นที่ปลูกอยู่ฉาบ เพื่อเก็บข้าวเปลือกอันเป็นผลผลิตรายปีที่สามารถทำให้ครัวเรือนสามารถดำรงชีพอยู่ได้ ถ้าไม่มีเงินแต่มีข้าวอยู่ในยุ้งฉางชาวบ้านก็อุ่นใจเพราะสามารถนำข้าวไปแปรสภาพด้วยการขายแลกเปลี่ยนเป็นตัวเงินได้ วิถีชนบทต่างจากวิถีของเมือง เพราะชนบทจะมีพื้นที่เก็บข้าวเปลือกของตน ซึ่งต่างจากเมืองที่แทบไม่ได้สัมผัสเปลือกข้าว เพราะมีพ่อค้าคนกลางและธุรกิจที่ทำการกิจการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร มีการบรรจุภัณฑ์พร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการหุง คนเมืองจึงสามารถหาซื้อข้าวสารได้ตามร้านค้าสะดวกซื้อหรือห้างสรรพสินค้าทั่วไปได้โดยง่ายไม่จำเป็นต้องมียุ้งฉางเอกเช่นชนบท

สำหรับการอภิปรายผลจะอธิบายสองประเด็นหลัก คือ เรื่องการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนโดยการส่งเสริมกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัวและการอภิปรายปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการ กล่าวคือการบริหารจัดการท้องถิ่นตามเจตนารมณ์การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมโดยรวม โดยเน้นพื้นที่เป็นฐานของการพัฒนาเป็นสำคัญ การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้กระบวนการบริหารจัดการท้องถิ่น (Governance) จะประสบความสำเร็จในการบริหารงานเพื่อตอบสนองต่อความต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้ ต้องเน้นให้มีการแสวงหาภาคีอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชนหรือแม้กระทั่งภาคประชาชน ชุมชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นอีกทั้งยังเป็นผู้มีส่วนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น ผ่านการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นหรือการกำหนดแนวทางในการพัฒนาผ่านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

กรณีการบริหารจัดการท้องถิ่นเพื่อการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนโดยกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม นั้น จะเห็นได้ว่ามีความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวกับภาคประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนบ้านหนองผือ และต่อมาได้ขยายวงกว้างขึ้นทั้งตำบลภายหลัง อบต.ให้การสนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น เพราะโรงสีข้าวชุมชนเป็นมากกว่าโรงสีข้าว เพราะโรงสีข้าวเป็นสถาบันการเงินที่ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกสามารถกู้ยืมเงินได้ และยังได้รับประโยชน์และสวัสดิการเกื้อกูลในรอบปีเมื่อมีการปันผลค่าหุ้นและเฉลี่ยคนผู้มาสีข้าว ทั้งนี้ในขั้นแรกเกิดจากความร่วมมือระหว่างชุมชนบ้านหนองผือ ที่ได้ไปขอสนับสนุนงบประมาณ (โดยการกู้ยืม) จากสำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม ทั้งนี้สามารถสรุปการบริหารจัดการท้องถิ่นเพื่อการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ตัวแสดงการบริหารจัดการท้องถิ่นเพื่อการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

การบริหารจัดการโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัวจะเห็นความเชื่อมโยงของตัวแสดงต่างๆ หลากหลายตัวแสดงที่มีส่วนเป็นภาคีในการพัฒนา สอดคล้องกับแนวคิดของ Anwar Shah and Sana Shah (2006, pp.1-2) ที่อธิบายการบริหารจัดการท้องถิ่นว่า ประชาชนเป็นผู้ความคุมการจัดบริการและการส่งมอบประโยชน์สาธารณะ โดยเน้นเรื่องเครือข่ายในการบริหารงาน (Networks)

ให้ความสำคัญกับองค์กรชุมชน (Community organization) และกลุ่มสมาคมต่างๆในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการและมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กันระหว่างประชาชนกับประชาชน ประชาชนกับรัฐ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องทำเองในทุกเรื่องด้วยข้อจำกัดหลายประการ หรือ G. Stoker (2000 อ้างถึงใน ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2551, น.72) ที่เห็นว่า การบริหารจัดการ (Governance) คือ กระบวนการดำเนินการร่วมกันโดยหลายภาคส่วนเพื่อบรรลุกิจการสาธารณะ ในเงื่อนไขที่ไม่มีอำนาจของรัฐเพียงอย่างเดียวไปบรรลุภารกิจได้ ในที่นี้คือไม่ได้มีเพียงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงอย่างเดียวในการจะจัดการโรงสีข้าวชุมชน หากแต่เป็นประชาชนและกลุ่มชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลักองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่หนุนเสริมกิจการของชุมชน หรือที่วีระศักดิ์ เครือเทพ (2548, น.198) เห็นว่าการเกิดขึ้นของนวัตกรรมท้องถิ่นมีหลายรูปแบบโดยท้องถิ่นมีบทบาทต่างกันออกไปซึ่งกรณีนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะผู้กระตุ้น สนับสนุนและสร้างแรงจูงใจ โดยไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการเองเป็นหลักแต่เน้นสนับสนุนกลุ่มชุมชนและภาคประชาชนให้สามารถขับเคลื่อนงานและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน อันเป็นการสร้างเครือข่ายของสถาบันชุมชนในระดับท้องถิ่น โดยชุมชนรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเศรษฐกิจในแนวราบในระดับตำบล (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2554, น.57-61)

สำหรับประเด็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว นั้น อาจพิจารณาได้ว่า การมีการจัดการที่เกิดจากความพยายามแก้ไขปัญหาโดยชุมชนและท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนาไม่ใช่ลักษณะจากบนลงล่าง (Top down) แต่เป็นการเสนอจากล่างขึ้นบน (Bottom up) และเน้นการบริหารจัดการในแนวระนาบ (Horizontal) เพื่อเป้าหมายร่วมกันคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น หากจำแนกโครงสร้างปัจจัยแห่งความสำเร็จจะพบว่า มีเรื่อง *การวางแผน* กล่าวคือ การมีกฎกติกาของชุมชนเป็นแนวทางในการจัดการโรงสีข้าวชุมชนเสมือนแนวทางในการดำเนินการว่าต้องจัดการอย่างไร มีเป้าหมายร่วมกันอย่างไร *การจัดองค์กร* คือ การดำเนินการโดยองค์คณะบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนและปฏิบัติตามวาระการดำรงตำแหน่ง ซึ่งผู้ดำเนินการหลักคือกลุ่มชุมชนและมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งร่วมเป็นผู้ขับเคลื่อนถือเป็นการจัดการบุคคลากรอีกด้วย *การมีระบบควบคุม* กล่าวคือ มีการตรวจสอบถ่วงดุลการทำงานในโรงสีข้าวชุมชน เพราะนอกจากมีคณะกรรมการสีข้าวรายวันแล้ว ยังมีกรรมการตรวจสอบซึ่งเป็นกรรมการบริหารและยังมีการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มโรงสีข้าวในการกำหนดทิศทางการทำงานของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชน รวมถึงการร่วมนำข้าวมาสีเองและร่วมรับผลประโยชน์จากการปันผลหุ้นในรอบปี ทำให้การดำเนินการมีความโปร่งใส และ *การมีค่านิยมร่วมกัน* โดยเฉพาะความซื่อสัตย์และคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิก เพราะเคยเห็นบทเรียนจากการที่โรงสีเอกชนเอาผลประโยชน์เกินควรจากชาวบ้านที่นำข้าวไปสี จนนำมาสู่การออกแบบระบบสีข้าวโดยเน้นให้ชุมชนได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ อย่างน้อยต้องได้ข้าวในจำนวนเต็มไม่มีการหักข้าวสารออกระหว่างการสีข้าว ส่วนผลผลิตอื่น เช่น แกลบ รำ ปลายข้าว ตกเป็นของส่วนรวมและสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตเหล่านี้ได้ และนำมาสู่การสะสมทุนเพื่อจัดสรรในรูปแบบของหุ้นแก่สมาชิกภายหลังจากหักค่าบริหารจัดการออก ซึ่งจะมีการชี้แจงยอดกำไรสุทธิรายปีให้สมาชิกทราบ

ลักษณะความสำเร็จข้างต้นสอดคล้องกับงานของสุทธิชัย หาญตระกูล (2543) ที่พบว่าเงื่อนไขในการประเมินความสำเร็จของโรงสีข้าวชุมชน ประกอบด้วย การสร้างผลกำไร การมีส่วนร่วม ความเชื่อมั่นที่มีต่อผู้นำ และการกระจายผลประโยชน์ไปสู่สมาชิก และการดำเนินการโรงสีข้าวชุมชน

เป็นไปเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ไม่ใช่เศรษฐกิจที่คำนึงถึงเงินเพียงอย่างเดียว แต่มีความสัมพันธ์กับครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถแยกขาดจากกัน เป็นเศรษฐกิจแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงจิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม (ประเวศ วะสี, 2542, น.4-7) ดังจะเห็นได้จากกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัว มีความสัมพันธ์ในมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองในท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจเช่นการได้รับผลผลิตคือข้าวสารอย่างเป็นธรรมจากโรงสีข้าวชุมชน กลุ่มโรงสีข้าวสามารถเป็นแหล่งเงินกู้ขั้นต้นในภาวะฉุกเฉินสำหรับชาวบ้าน ด้านสังคม ก่อให้เกิดการเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชน เน้นความเชื่อมโยงสู่สวัสดิการสังคม โดยเฉพาะเรื่องการปันหุ้นกำไร รวมถึงการปันผลเฉลี่ยคืนผู้มาสีข้าว ด้านวัฒนธรรมมีการนำมิติเศรษฐกิจมาร้อยเรียงผ่านมิติทางวัฒนธรรม นั่นคือ การจ่ายเงินปันผลช่วงวันที่ 11 เมษายนของทุกปี เนื่องจากจะเข้าสู่ช่วงสงกรานต์ซึ่งชาวบ้านจะนำเงินไปใช้จ่ายในการทำบุญสงกรานต์ นอกจากนี้รกรักอาจารย์ต๋อนดีของท้องถิ่นอีสานตามคติความเชื่อที่ว่า จะไม่มีการดำเนินการสีข้าวในวันพระไม่ว่าจะเป็นวันขึ้นหรือแรม แปรคำ สิบห้าคำ ซึ่งแนวคิดนี้ไม่ได้มีเฉพาะการสีข้าวเท่านั้น หากยังมี การห้ามชนพื้นเข้าบ้าน การไม่ฆ่าสัตว์ใหญ่เช่น วัว ควาย หรือการไม่เคลื่อนย้ายศพไปทำการฌาปนกิจ ในวันพระ เป็นต้น หรือกรณีการจัดการเรื่องแกลบ โดยมีการให้เอกชนเข้ามาประมูล และจ่ายค่าแกลบรายปี อย่างไรก็ตามทางกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนยังมีการกันไว้เป็นข้อตกลงว่าชาวบ้านสามารถใช้แกลบได้ ในทุกวันอาทิตย์ นั้นหมายความว่าเอกชนที่เข้ามาประมูลจะสามารถเก็บขนแกลบได้เพียง 6 วันต่อสัปดาห์เท่านั้น ส่วนอีก 1 วันที่เหลือจะเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านสามารถเก็บขนแกลบได้ และด้านการเมืองในท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นถึงการสนับสนุนประชาธิปไตยในชุมชนโดยแทรกในวิถีชีวิตและแนวปฏิบัติของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชน และกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนเป็นฐานนโยบายสำคัญในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้นำกลุ่มเป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถึงสองท่าน

สำหรับการจัดการกลุ่มโรงสีข้าวเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับชุมชนชนบทในการช่วยเหลือและพึ่งพากันเองในระบบการผลิตของชุมชน การรวมกลุ่มเช่นนี้หากมีการขยายผลไปยังการสร้าง ความเข้มแข็งในการโดยการทำนารวมหรือกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนอาจรวมพลังกันซื้อข้าวจากสมาชิกที่มีคุณภาพ ในราคาที่เหมาะสมและหรืออาจสูงกว่าท้องตลาด นำมาแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น ข้าวอินทรีย์ ข้าวกล้อง เพื่อจำหน่ายเป็นข้าวสารถุง ก็น่าจะช่วยเป็นทางเลือกหนึ่งในการสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชนได้โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง แต่อย่างน้อยการดำเนินการของโรงสีข้าวชุมชนตำบลหนองบัวในขณะนี้ก็สะท้อนให้เห็นแล้วว่าชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการตนเองได้โดยมีภาคีต่างๆเอื้ออำนวยให้ประสบความสำเร็จ การดำเนินการอย่างจริงจัง ทำให้กลุ่มโรงสีข้าว ยืนหยัดมาได้จวบจนจะเข้าทศวรรษที่สองของการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเมื่อปัญหา มาจากฐานชุมชนโดยทุกคนเผชิญความยากลำบากร่วมกัน และยังมีการร่วมกันหาแนวทางแก้ไข โดยแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้แสดงบทบาทหนุนเสริมในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น จนทำให้เป็นโรงสีข้าวชุมชนในระดับตำบลขึ้น และสามารถดูแลคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี มั่งคั่งและยั่งยืน

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการปฏิรูป. (2554). **แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : สำนักงานปฏิรูป (สปร.).
- ฉกาจ ลอยทอง. (2552). **เครือข่ายกับศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2554). **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน: ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- รุ่งนภา นาคเพ็ญ. (2548). **ลักษณะของสมาชิกที่มีผลต่อความสำเร็จของโรงสีข้าวชุมชน จังหวัดพิจิตร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2551). **ทฤษฎีและแนวคิด : การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ประเวศ วะสี. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2553). **ถาเลียงของประชาชนจะมีความหมายในการจัดทำงบประมาณของ อบต.?** กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2548). **นวัตกรรมสร้างสรรค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สมพร นนทภา และคณะ. (2556). **การพัฒนาด้านการจัดการโรงสีข้าวชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์**. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. คณะเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตกาฬสินธุ์.
- สุทธิชัย หาญตระกูล. (2543). **ความสำเร็จของการดำเนินธุรกิจชุมชน กรณีศึกษาโรงสีข้าวชุมชนเขตอีสานใต้**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). **ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ ฉบับ พ.ศ. 2556**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม. (2557). **พืชเศรษฐกิจสำคัญจังหวัดมหาสารคาม**. สืบค้นวันที่ 2 พฤศจิกายน 2559 จาก http://www.mahasarakham.go.th/mkweb/images/pdf/P_Data/PD1-1.pdf

Anwar Shah and Sana Shah. (2006). The New Vision of Local Governance and Evolving Roles of Local Government. Anwar Shah (Edited). **Local Governance in Developing Countries**. Washington, D.C.: The World Bank.

Nation TV. (2559). นายกฯประชุมแก้ปัญหาราคาข้าว. สืบค้นวันที่ 2 พฤศจิกายน 2559 จาก <http://www.nationtv.tv/main/content/social/378521946/>